

KASIRKAS?

Līga Gēmute

Dialogs

vārds

Līga Gēmute

KASIRKAS?

1997

Izsaku lielu pateicību Ilmāram, Inesei, Baibai, Ellenai, Marijai, Anitai un Arvilam par palīdzību mācību projekta tapšanā.

Autore

EKSPERIMENTĀLS MĀCĪBU LĪDZEKLIS PIRMSSKOLAI

Atļāvusi lietot LR Izglītības un zinātnes ministrija

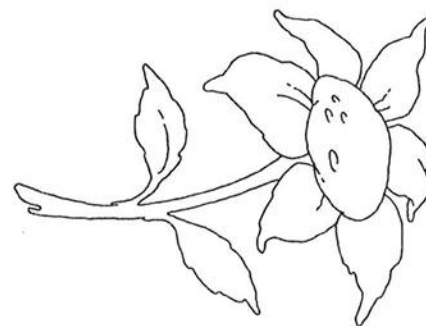
Grāmata izdota ar
SOROSA FONDA — LATVIJA
atbalstu

Māksliniece Juta Tirona
Projekta redaktors un zinātniskais konsultants Arvils Šalme
Projekta direktors Sergejs Hristovskis
Datorsalikums un maketa dizains — Andris Nikolajevs

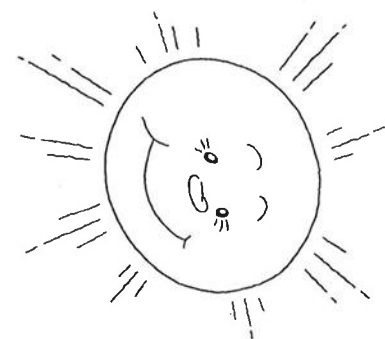
© Līga Gēmute, 1997
© Apgāds «Sl», 1997

ISBN 9984 - 9037 - 6 - 1

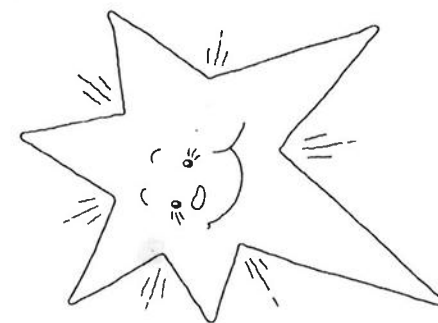
puķe

saule

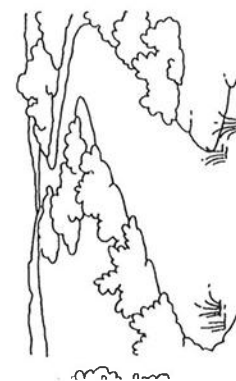
zvaigzne

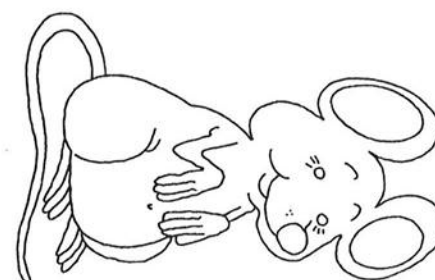
mārīte

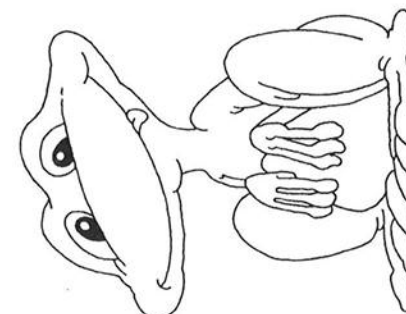
upe

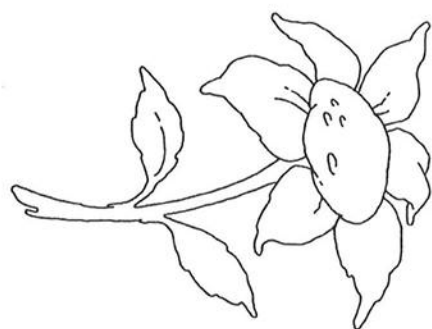
pele

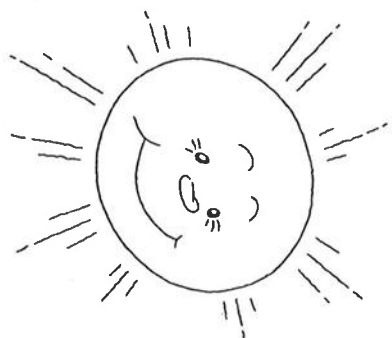
varde

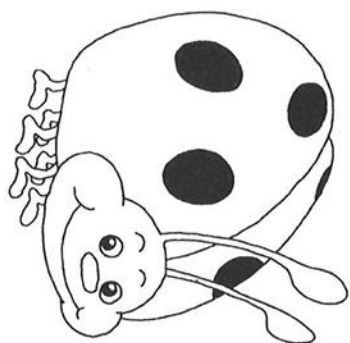
puķe

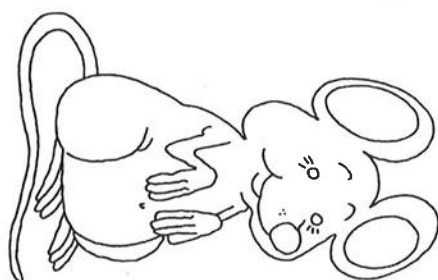
saule

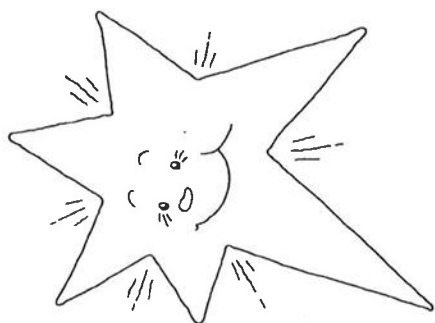
mārīte

pele

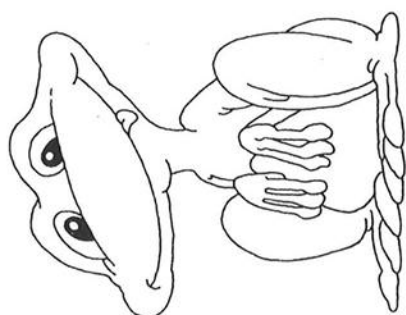
zvaigzne

upe

varde

Priekšvārds

“Kas ir kas?” ir latviešu valodas sākumkurss bērniem, kas veidots pēc profesora Jāzepa Leļa* zinātniskās metodes. Mācību programma ir piemērota 4 - 6 gadus veciem bērniem bērnudārzā latviešu valodas kā otrās valodas (svešvalodas) pamatu apgūšanai. Grāmatas var izmantot arī bērnu dzimtās valodas attīstīšanai un lasīšanas iemaņu veidošanai.

Izstrādātā metode paredz mācīt un praktiski nostiprināt neliela apjoma vārdu krājumu, veidot lasīšanas prasmes pamatus un dažu gramatisko formu lietošanas iemaņas (vienskaitļa un daudzskaitļa nominatīvu; īpašības vārda un skaitļa vārda saskaņošanu ar lietvārdu dzimtē un skaitlī).

Mācību programmas saturs atbilst pirmsskolas vecuma bērnu interesēm un spējām. Redzes un dzirdes vingrinājumi ir saistīti ar citiem nodarbību veidiem - griešanu, līmēšanu, zīmēšanu, attēlu izkrāsošanu un dažādu mācību palīglīdzekļu praktisku veidošanu. Valodas kursā ir izmantoti arī dažādi spēļu un rotaļu elementi. Grāmatas materiālu katram skolotājam vajadzētu papildināt ar savām idejām un dažādiem jauniem nodarbību variantiem. Papildus var izmantot vairākas citas Latvijā pieejamās grāmatas - R.Skerija “Pirmie vārdi”, “To der zināt”, “Mācāmies skaitīt!”, “Mācāmies krāsas!”, J.Menča un I.Cines “Viens, divi, trīs - tie citi būs drīz”, “Četri, pieci, seši - tie mums arī nav sveši”, “Septiņi, astoņi, deviņi, areče nu - te viņi”, “Visi desmit”; J.Menča “Pirmā matemātikas burtnīca 1. klasei”, “Otrā matemātikas burtnīca 1. klasei”; G.Nordmanes “Apkārtnes mācība”; I.Krivates “Mācīsimies!” (1-6 daļu); V.Šampiņas “Burvju atslēdziņa”; D.Eihmanes “Garās pupas raibie stāsti”; M.Laiviņas “Rotaļas”, D.Haugreivas - Greiemas “Zinātkārā lācēna atklājumu grāmata”; Pirmo zināšanu bibliotēku bērniem “Mūsu draugi - dzīvnieki”, “Dzīve ūdenī”; Latviešu tautas dziesmu krājumu “Zelta ciba ezerā” (sast. I.Medene).

* Jāzeps Lelis (1927. - 1989.) - valodnieks un rakstnieks, Harvardas universitātes profesors. Ir uzrakstījis vairākas latviešu valodas mācību grāmatas — “Latviešu valodas mācība pamatskolām” (1983), “Latviešu valodas mācība iesācējiem” (1984), “Atslēdziņa” (1988).

Mācību kursa “Kas ir kas?” uzbūve

1. Divpadsmit tematiskās lasāmgrāmatiņas -

1) rotaļlietas,	7) pusdienas,
2) skola,	8) vakariņas,
3) ģimene,	9) gardumi,
4) apģērbs,	10) dzīvnieki,
5) ķermenis,	11) daba,
6) brokastis,	12) es.

2. Divpadsmit krāsainas tematisko attēlu lapas.

3. Trīs tematiskās vingrinājumu burtnīcas, kurās ir A, B un C daļas -

- 1) A daļa - vārdu krājuma attīstīšanas vingrinājumi un uzdevumi automatizētai teikumu veidošanai ar jautājumu “kas?”,
- 2) B daļa - vārdu daudzskaitļa veidošanas vingrinājumi,
- 3) C daļa - vingrinājumi sarunu un klausīšanās prasmju attīstīšanai.

4. “Krāsas, krāsas, krāsas!” - grāmata krāsu nosaukumu apgušanai un to saskaņošanai ar lietvārdiem. Visa kursa lietvārdu atkārtošanas vingrinājumi.

5. “Mīklas” - grāmata vārdu krājuma atkārtošanai un nostiprināšanai. Teksta uztveres un saprašanas vingrinājumi.

6. Valodas spēļu kārtis - spēles vārdu krājuma un teikumu iegaumēšanas nodarbībām.

“Kas ir kas?” šobrīd ir vienīgā latviešu valodas mācību programma pirm-skolas vecuma bērniem Amerikā. Turpinājumā ir izstrādāts arī mācību kurss nākamajai valodas apguves pakāpei bērniem (“*Kam ir kas?*”, “*Kam nav kā?*”, “*Kas ir kur?*”, “*Kas ko dara?*”) un dažādi papildnodarbību materiāli.

Stundas piemērs lasāmgrāmatiņas veidošanai

Sākot šo programmu, vēlams bērniem iemācīt pamata skaitļa vārdus no 1 līdz 10 un krāsu nosaukumus.

Nodarbībā izmanto:

- 1) atbilstošās tēmas krāsaino attēlu lapu,
- 2) tās pašas tēmas lasāmgrāmatiņu,
- 3) šķēres,
- 4) līmi.

Skolotājs rāda krāsaino attēlu lapu. Viņš nosauc katra attēlotā priekšmeta nosaukumu, un bērni klasē to atkārto. Grūtāku vārdu izrunas gadījumos tos atkārto vairākas reizes, pie katras zilbes sitot plaukstas. Vārdus var mācīties, arī lasot tos skaļi kori.

Tālāk katrs bērns strādā ar savu krāsaino attēlu lapu. Skolotājs jautā — “Kur ir... (ābols, gurķis, sulas u.tml.)?”, un bērni, norādot uz zīmējumu, atbild — “Te ir... (ābols, gurķis, sula u.tml.)”. Šo vingrinājumu var atkārtot lomās, bērniem savstarpēji spēlējot skolotāju — skolēnu. Īstais skolotājs tad iesaistās spēlē kā dalībnieks. Bērns, kurš jautā, bieži vien izmanto tikai viņam pazīstamos vārdus, tāpēc skolotājam regulāri ir jāatgādina visi apgūstamā temata vārdi.

Bērni sagriež lielo lapu atsevišķos mazajos attēlos. Katram bērnam ir astoņas kartītes ar zīmējumiem.

Skolotājs izlasa teikumu no grāmatas, un bērni izvēlas attēlu, kas atbilst izlasītajam teikumam. Tad bērni paņem lasāmgrāmatiņas, un, skolotājam vēlreiz lasot teikumu, ielīmē tajā vajadzīgos attēlus. Pēc katra zīmējuma ielīmēšanas bērni vēlreiz skaļi atkārto visu teikumu. Lasāmgrāmatiņas pēdējā lappusē bērni patstāvīgi iezīmē tēmai un apgūtajai leksikai piemērotu zīmējumu, lai apzinātu šo mācību vielu kā sev nozīmīgu un vajadzīgu.

Nodarbības beigās skolotājs un bērni var vēlreiz kopīgi izlasīt visu grāmatiņu. Vispirms skolotājs skaļi izrunā vārdus, un bērni tos atkārto, tad bērni lasa vārdus kopā ar skolotāju. Šāds vingrinājums veido prasmi mehāniski iegaumēt

teikumus, kuri regulāri atkārtojas. Bērni var arī aplūkot attēlus uz grāmatiņas aizmugurējā vāka un tad vēlreiz tos izlasīt grāmatiņā.

Vārdu iegaumēšana un atkārtošana ir interesantāka, ja nodarbībā izmanto īstus priekšmetus, leļļu mājas piederumus vai citas rotaļlietas. Bērni atnes uz skolu savas tuvākās un mīlākās rotaļlietas un dažādus sadzīves priekšmetus. Visas šīs lietas ievieto kādā kastē un, pa vienai izvelkot, stāsta: “Te ir...”, “Mans ... ir balts (melns, sarkans u. tml.).”

Skolotājs var sakārtot attēlus arī pēc sākumburtiem un pakāpeniski mācīt klasē alfabētu.

Stundas piemērs darbam ar uzdevumu burtnīcām

Katrai lasāmgrāmatiņai uzdevumu burtnīcās tematiski atbilst 3 veidu uzdevumi - A, B un C. Katrā no tiem ir vingrinājumi noteiktu valodas jautājumu nostiprināšanai un dažādu spēju attīstīšanai. Padziļinātai un interesantākai mācību stundas norisei var izmantot šeit ievietotos praktiskos darbus, spēles, dziesmas un rotaļas.

1. Piemērs, kā strādāt ar uzdevumu burtnīcas “A” daļu.

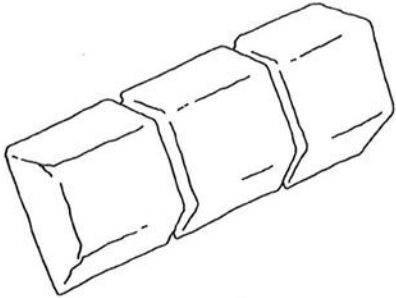
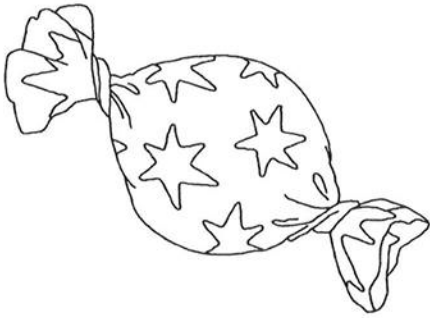
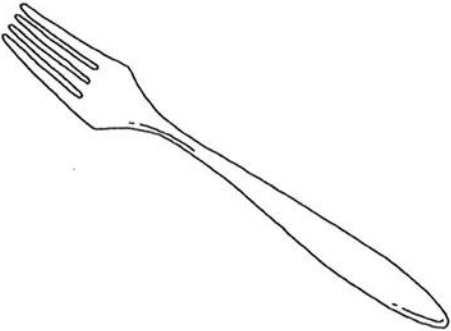
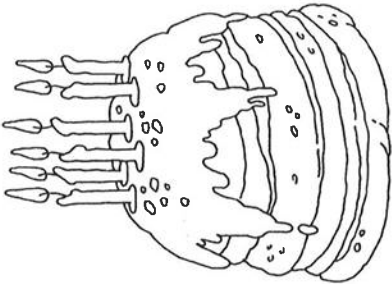
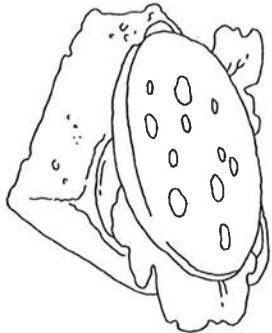
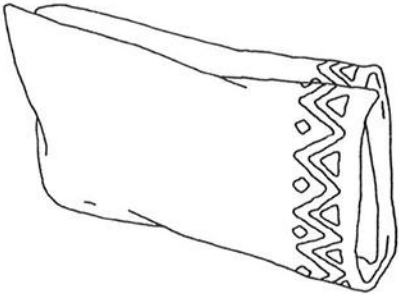
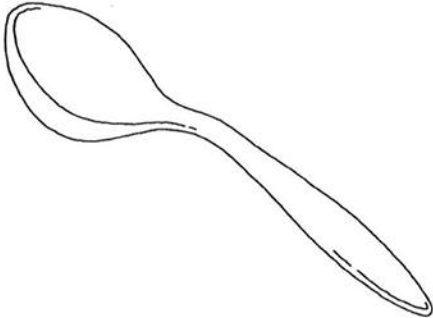
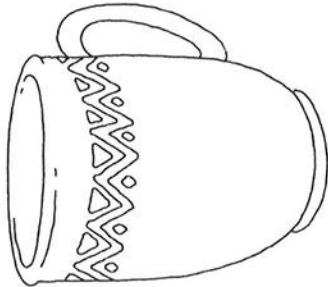
Nodarbībā izmanto:

- 1) iepriekšējā stundā sagatavoto lasāmgrāmatiņu,
- 2) attiecīgās tēmas darba burtnīcas “A” daļu.

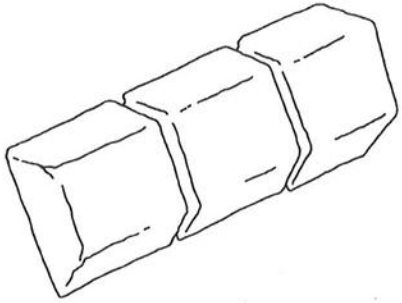
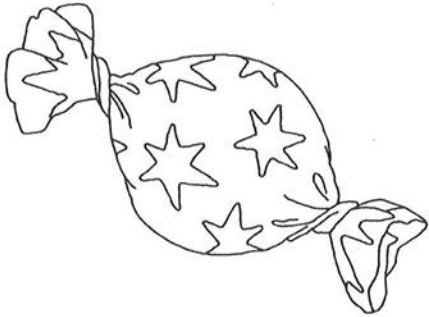
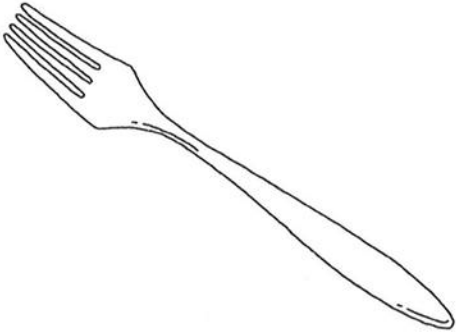
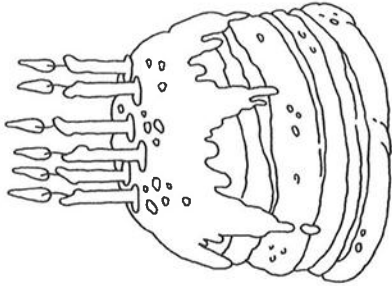
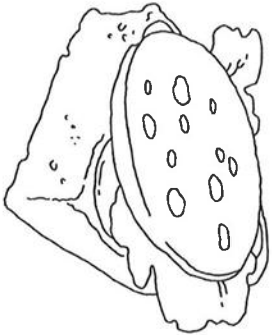
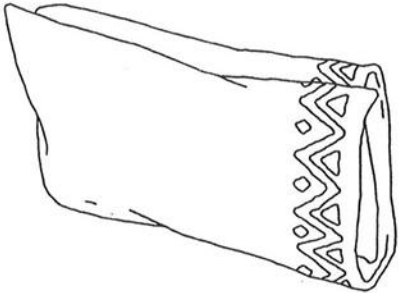
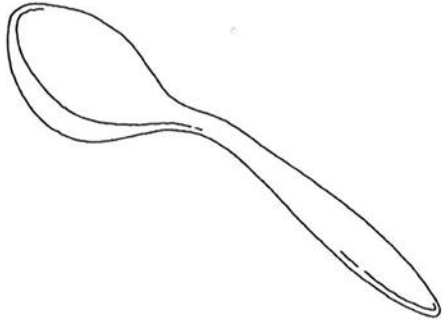
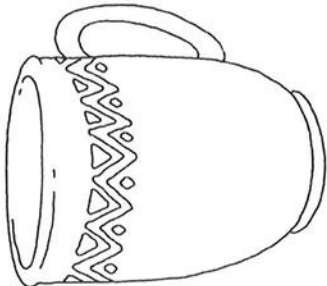
Bērni sagatavojas strādāt ar iepriekš izstrādāto lasāmgrāmatiņu un atbilstošās tēmas uzdevumu burtnīcas “A” daļu.

Skolotājs salīdzina lasāmgrāmatiņas un uzdevumu burtnīcas tēmu un mudina bērnus atcerēties iepriekš apgūto valodas materiālu (“Kas bija...?”).

Bērni atver savu vingrinājumu burtnīcu “A” daļu. Skolotājs lasa pirmo jautājumu — “Kas bija...?”, bērni norāda uz attēlu un nosauc to. Tad bērni

šokolāde		konfekte	
dakšiņa		torte	
sviestmaize		salvete	
karote		krūzīte	

šokolāde		konfekte	
dakšiņa		torte	
sviestmaize		salvete	
karote		krūzīte	

atbilstošā krāsā izkrāso nosaukto zīmējumu vai apvelk tam apli. Līdzīgi izpilda arī pārējos uzdevumus. Nodarbības beigās var kopīgi izlasīt visu vingrinājumu. Prasmīgākajiem bērniem organizē nodarbību pāros — viņi pārmaiņus jautā un atbild par dotajiem zīmējumiem.

Šāds uzdevums attīsta jautājuma “kas?” veidošanu un lietošanu latviešu valodā. Lai labāk nostiprinātu šos valodas modeļus, vingrinājumu atkārto vairākas reizes.

Bērnu interesi un aktivitāti rosina, ja viņu sekmes dažreiz atalgo ar nelielām balvām (konfektēm, uzlīmēm u.c.). Skolotājam ir jādara tā, lai balvas varētu iegūt katrs bērns. To var panākt, ja bērniem izvirza dažādus mērķus, piemēram, iespēju saņemt uzlīmi, ja stundā ir iemācījies piecus krāsu nosaukumus vai var nosaukt četras rotaļlietas u.tml. Skolotājam ir jāievēro, lai izvirzītie noteikumi nekavētu spējīgāko bērnu darbību un aktivitāti — viņiem ir jādod iespēja izpildīt grūtākus uzdevumus. Atalgošana ar uzslavu, punktiem vai mazām balvām ir svarīga arī bērnu individuālā attīstībā — tā dod iespēju sacensties pašam ar sevi, stiprināt savu gribasspēku un apņēmību. Dažreiz var piešķirt balvu tikai par uzmanību un centību, iepriekš par to nebrīdinot. Regulāra “kukuļošana” ar saldumiem nav vēlama ne psiholoģiski, ne no veselības viedokļa, bet šāds papēmiens dažreiz var veikt brīnumus.

2. Piemērs, kā strādāt ar uzdevumu burtnīcas “B” daļu.

Nodarbībā izmanto:

- 1) atbilstošās tēmas B uzdevumus,
- 2) attēlu kopijas no izplēšamās vidus lapas,
- 3) šķēres,
- 4) līmi.

Bērni sagatavo darbam uzdevumu burtnīcu. Visi kopīgi klasē iepazīstas ar tēmas nosaukumu un atkārto to.

Bērni izgriež no burtnīcas samazināto attēlu lapu. Skolotājs izlasa tekstu burtnīcā, bērni izgriež vajadzīgo attēlu un ielīmē to kvadrātā virs izlasītā teksta. Tad skolotājs lasa tekstu zem nākamā kvadrāta un bērni izpilda iepriekšējo uzdevumu vēlreiz. Kopīgi tiek atkārtoti teksti zem abiem

rāmīšiem. Turpinājumā bērni izpilda visas atlikušās “B” burtnīcas lapas. Nodarbības beigās var kopīgi vēlreiz izlasīt visu “B” nodaļu.

3. Piemērs, kā strādāt ar uzdevumu burtnīcas “C” daļu.

Nodarbībā izmanto:

- 1) attiecīgās tēmas uzdevumu burtnīcas “C” daļu,
- 2) parasto zīmuli,
- 3) krāsu zīmuļus.

Bērni sagatavo darbam vingrinājumu burtnīcu, kopīgi iepazīstas ar tēmas nosaukumu un atkārto to.

Skolotājs izlasa pirmo jautājumu, un bērniem ir jāatbild uz to ar “jā” vai “nē”. Atbilde ir jāiezīmē aplītī pie jautājuma ar krustiņu atbildes “nē” gadījumā vai ķeksīti atbildes “jā” gadījumā. Tādā veidā bērni atbild uz visiem uzdevuma jautājumiem.

Pēc tam skolotājs izskaidro grāmatiņas izkrāsošanas noteikumus un bērni tos izpilda. Tā tiek sagatavota visa uzdevumu burtnīca. Pēc laika bērni ievēros, ka jautājuma veids atkārtojas un sāks paši atpazīt atsevišķus vārdiņus, daļēji paredzēt jautājumus un lasīt tos.

Tā kā maziem bērniem ir grūti koncentrēties tik ilgstošam un sarežģītam darbam, visu vingrinājumu var neveikt vienā stundā. Bērni šo darbu turpina mājās vai nākamajā nodarbībā.

Mājas darbus bērni labāk sagatavos, ja uzdevumi būs interesanti, saprotami un patstāvīgi izdarāmi. Rakstu darbi mājās vienmēr ir efektīvāki nekā mutiskie vingrinājumi. Arī par mājas uzdevumiem skolotājs var piešķirt nelielas pārsteiguma balvas.

Daži piemēri, kā organizēt kāršu spēles

Kāršu spēles var izmantot leksikas zināšanu nostiprināšanai, daudzskaitļa veidošanas un galotņu saskaņošanas vingrinājumiem. Spēlēs izvēlas kādas noteiktas tēmas vai vienas dzimtes vārdus; var spēlēt arī ar visā kursā mācīto leksiku.

“Sacīkšu spēle”

Spēļu kārtis izvieto aplī uz galda, grīdas vai apkārt kādam lielākam priekšmetam. Kāršu izvēle ir atkarīga no bērnu zināšanām, spējām un apgūstamo vārdu grūtības pakāpes.

Bērni izlozē, kurš sāks spēli. Pirmais dalībnieks pārvieto spēļu kauliņu pa izlikto kāršu laukumiņiem. Uz katra laukumiņa viņš nosauc lietu, kas attēlota zīmējumā uz kārts. Ja bērns vārdu nevar nosaukt, viņš apstājas uz šī laukumiņa un spēli turpina nākamais dalībnieks. Uzvar tas, kurš pirmais ir apgājis apkārt visam spēļu laukumam. Par uzvaru skolotājs var piešķirt noteiktu punktu skaitu, piemēram, 3 punktus par pirmo vietu, 2 punktus par otro un 1 punktu par trešo vietu. Spēlētājs, kuram ir visvairāk punktu pēc vairākām spēlēm, saņem nelielu balvu: viņš var izvēlēties nākamo nodarbības veidu, kādu pasaku, dziesmu vai citu interesantu spēli.

“Vai tev ir?”

Skolotājs izdala bērniem kārtis un skaita: “Pirmā Jānim, otrā Kārlim, trešā Jānim, ceturtā Kārlim... utt.”

Bērni noliek uz galda sev priekšā tās kārtis, kuru zīmējumi ir pa pāriem. Pārējās kārtis paliek spēlētājiem rokās. Bērni pārmaiņus viens otram jautā un atbild: “Kārli, vai tev ir ola?”, “Jā, man ir ola. Lūdzu!” Kad visi kāršu pāri ir nolikti uz galda, bērni par tiem pastāsta, piemēram: “Man ir trīs pāri — divas olas, divi banāni un divi āboli...”

Ja bērni spēlē pāros, viņu valodas apguve un darbošanās ir efektīvāka.

“Kas tas ir?”

Skolotājs izdala bērniem kārtis un pajautā: “Kas tas ir?”. Ja spēles dalībnieks var nosaukt attēloto priekšmetu, viņš šo kārti patur rokās. Ja attēloto vārdu nezina, tad skolotājs vai cits spēlētājs to nosauc un kārti noliek uz galda kaudzītes apakšā. Kad visas kārtis ir izspēlētas, bērni pastāsta: “Man ir 7 kārtis — viena ola, divi banāni, trīs... u.tml.” Par katru pareizu atbildi spēles dalībnieks saņem vienu punktu. Uzvar tas, kurš pēc vairākām spēlēm ir ieguvis lielāko punktu skaitu.

“Man ir ...”

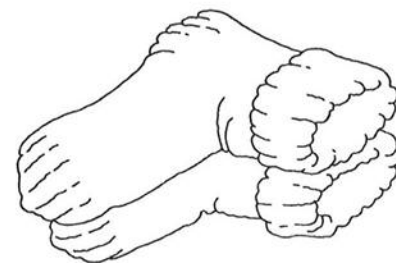
Skolotājs izdala bērniem dažas kārtis. Bērniem ir jāpastāsta, kādus attēlus viņi ir dabūjuši, piemēram: “Man ir četras sarkanas kārtis - viena bumba, viena kleita un divas grāmatas.” Par katru pareizu atbildi piešķir vienu punktu.

Šo spēli bērni var spēlēt arī vieni paši. No kaudzītes izvelk kārti un cenšas nosaukt attēloto lietu. Spēlētājs pats izdomā jaunus spēles noteikumus un punktu iegūšanas nosacījumus. Tādā veidā bērni iemācās sacensties arī paši ar sevi.

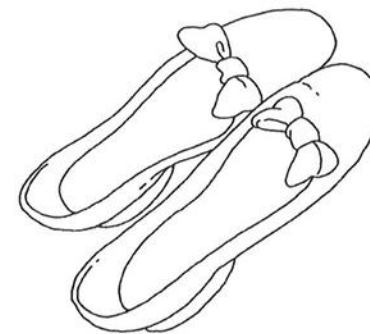
“Vai ir pāris?”

Kārtis tiek izliktas ar attēliem uz leju. Pārmainīus spēlētāji apgriež divas kārtis uz augšu un tad atpakaļ - ja gadās vienāds attēlu pāris, bērns to var paturēt. Kad visi attēli ir savākti pa pāriem, spēlētājs pastāsta par tiem, piemēram: “Man ir divi pāri - divi banāni un divas sulas.” Par katru pareizi nosauktu pāri bērns saņem vienu punktu. Pēc vairākām spēlēm apbalvo uzvarētāju.

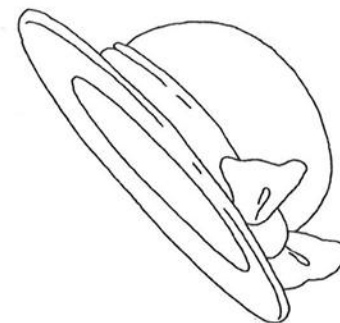
zeķes

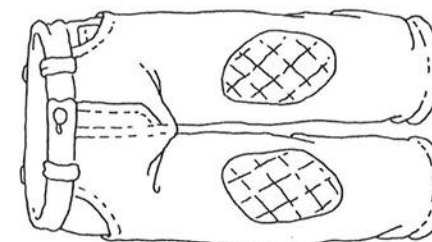
kurpes

cepure

bikses

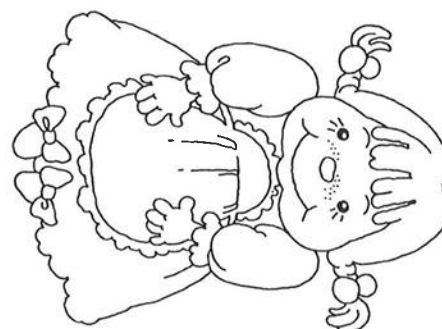
šķēres

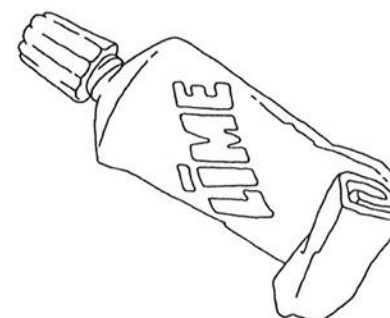
meitene

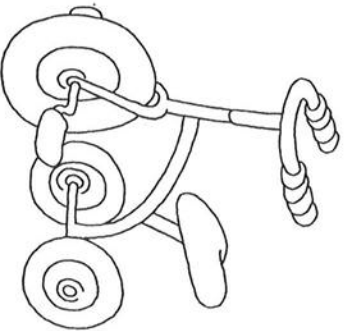
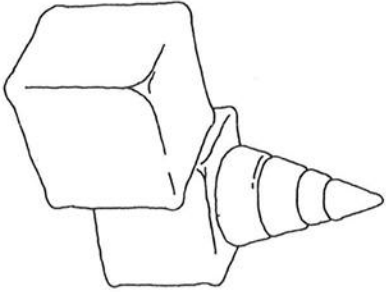
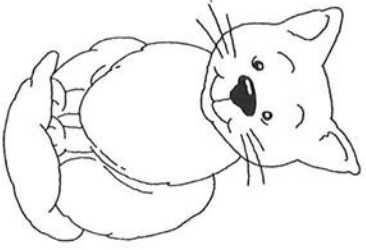
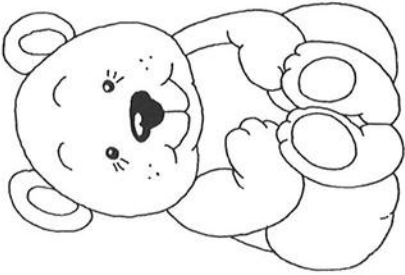
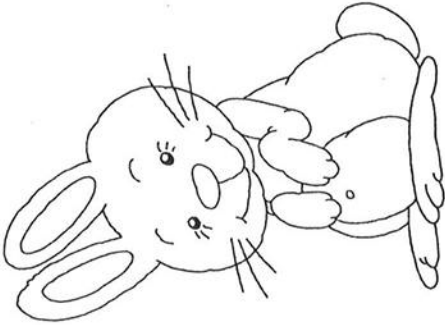
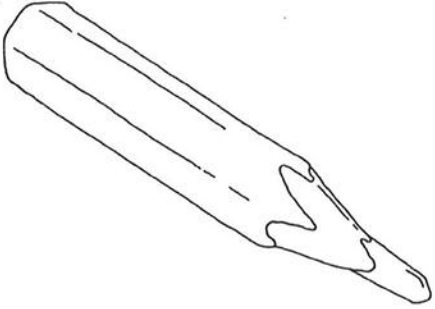
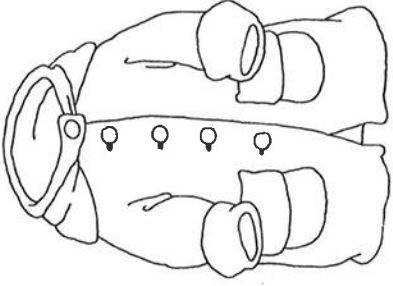

lelle

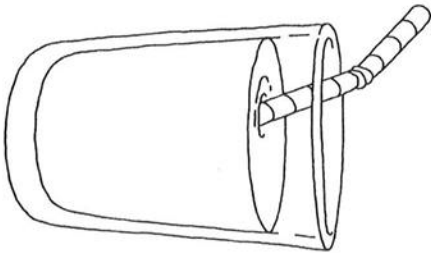
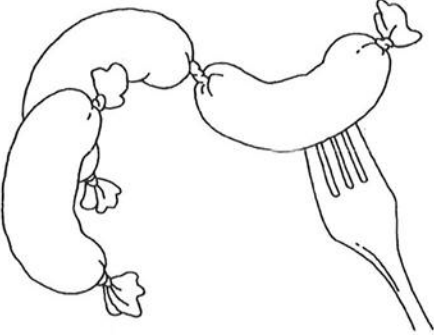
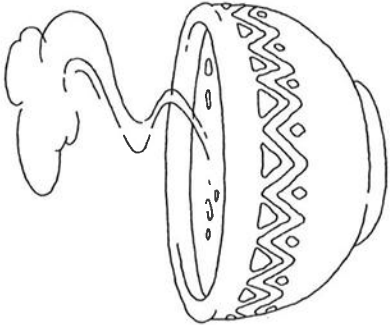
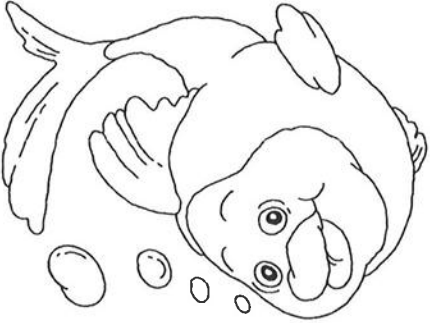

līme

trīsritenis		kluciši		auto		kaķis	
lācītis		zakītis		zīmulis		mētelis	

sula		desiņas					
zupa		zivs					

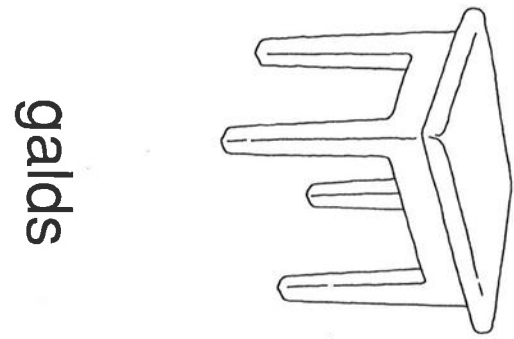
sula	desiņas		
zupa	zivis		

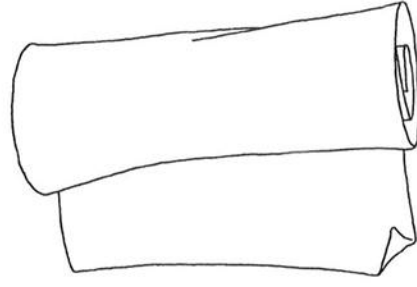
4

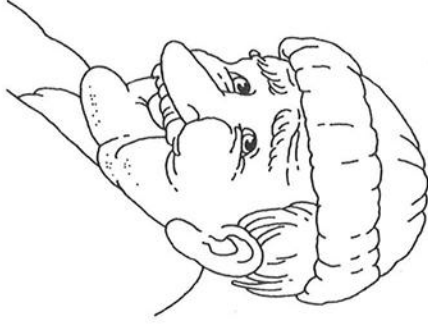
trīsritenis	klucīši	auto	kaķis
lācītis	zakītis	zīmulis	mētelis

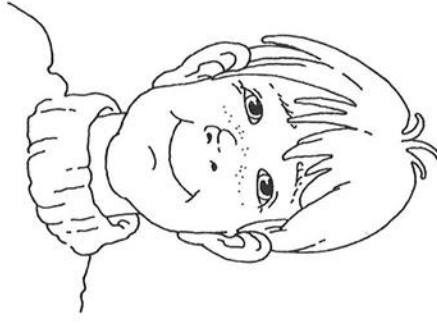
galds

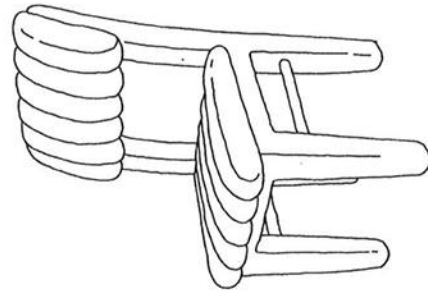
papīrs

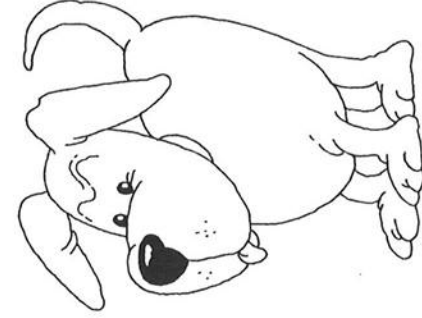
vecētēvs

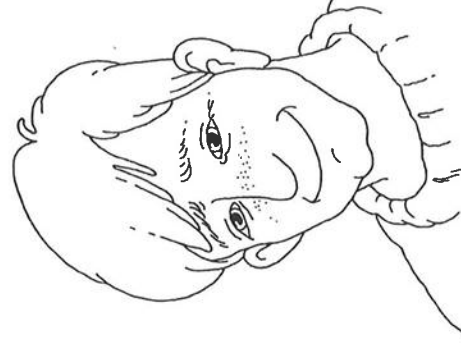
zēns

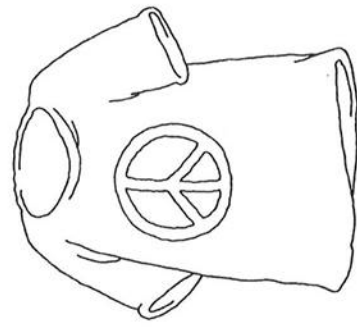
krēsls

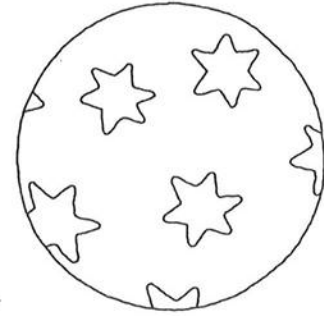
suns

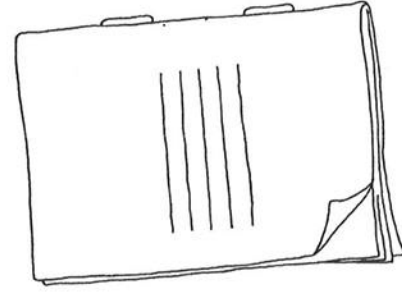
tēvs

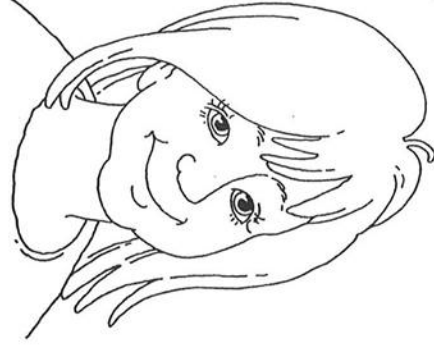
kreklis

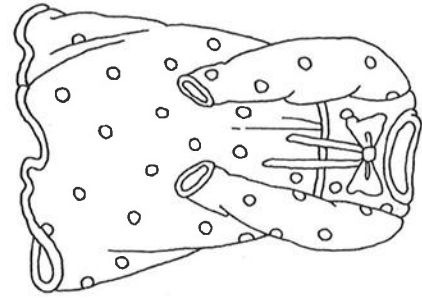
bumba

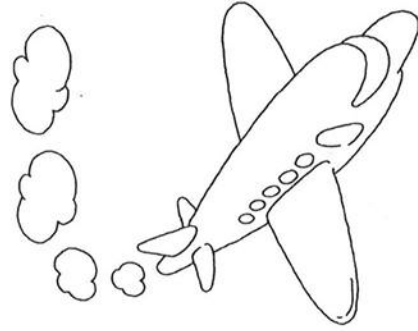
burtnīca

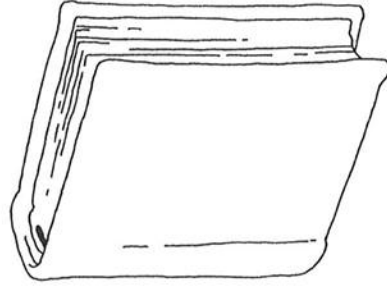
māmiņa

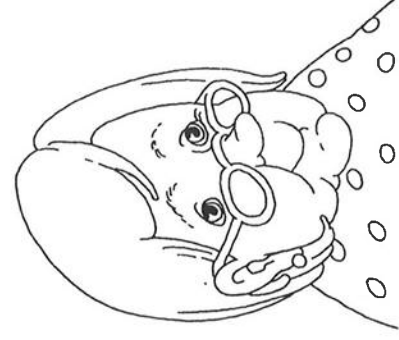
kleita

lidmašīna

grāmata

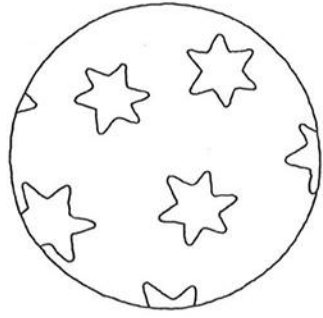
vecmāmiņa

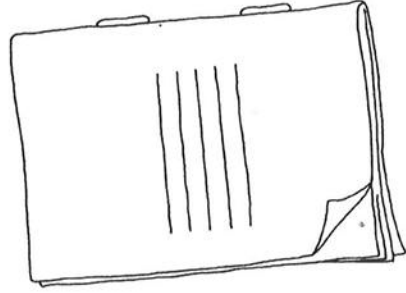
galva

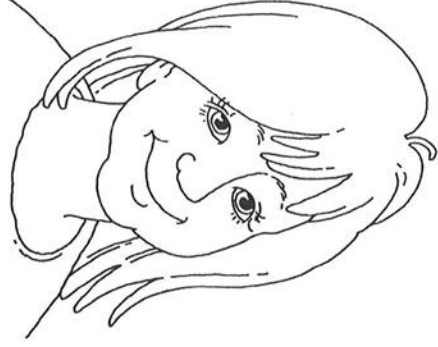
bumba

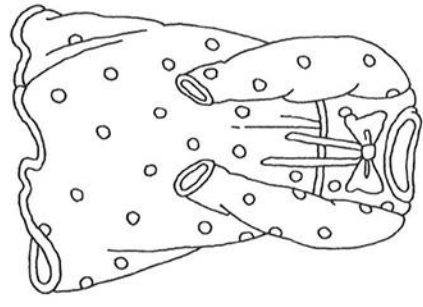
burtnīca

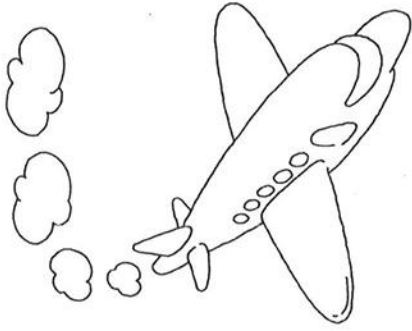
māmiņa

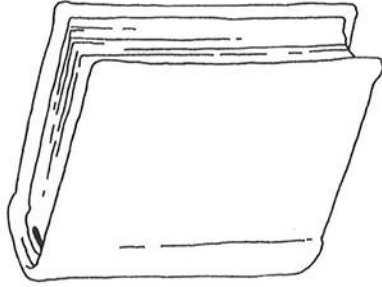
kleita

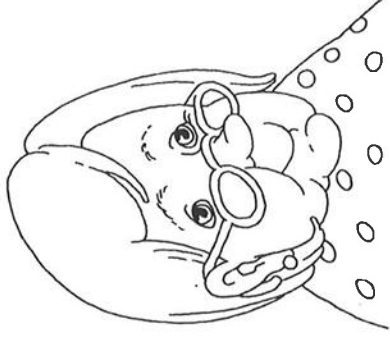
lidmašīna

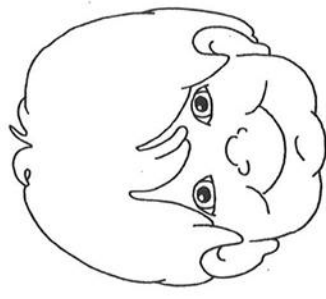
grāmata

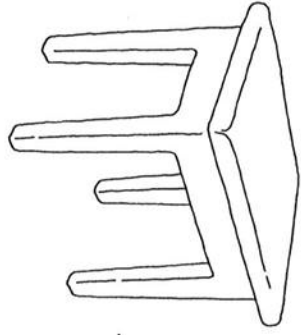
vecmāmiņa

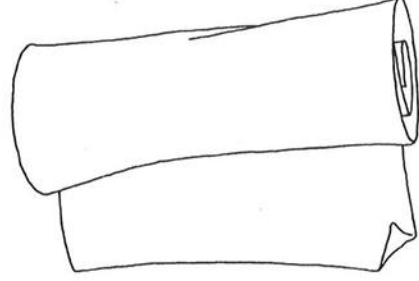
galva

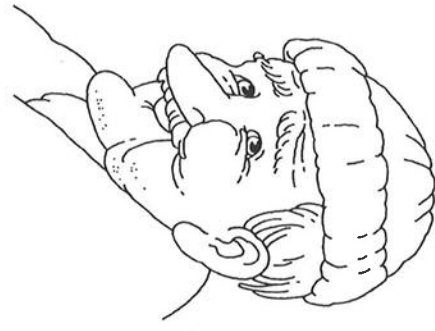
galds

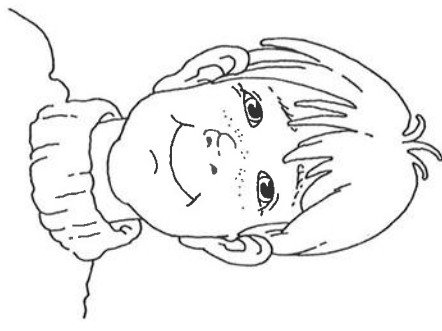
papīrs

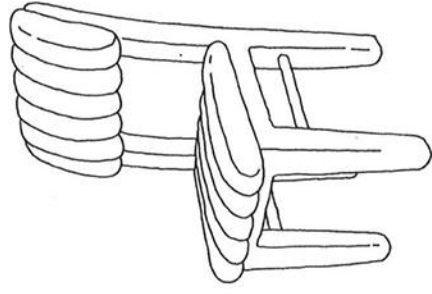
vecētēvs

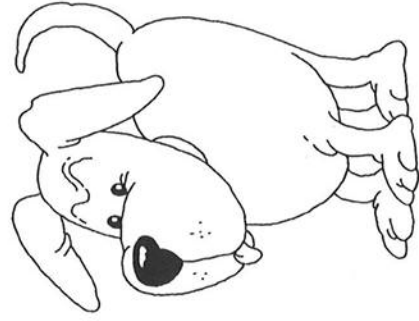
zēns

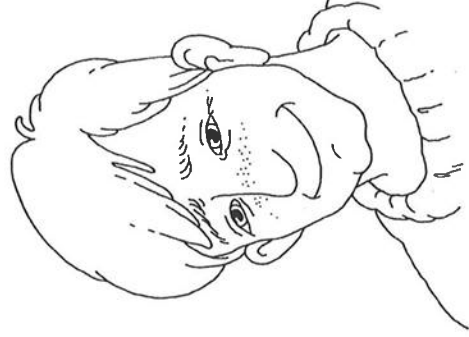
krēsls

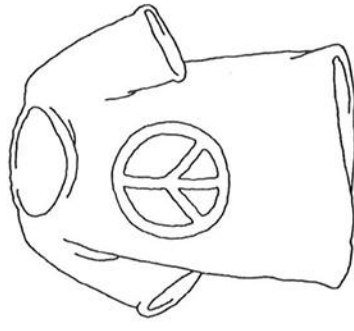
suns

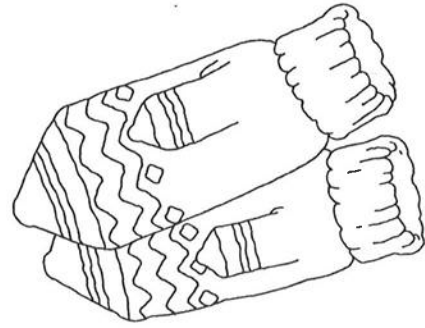
tēvs

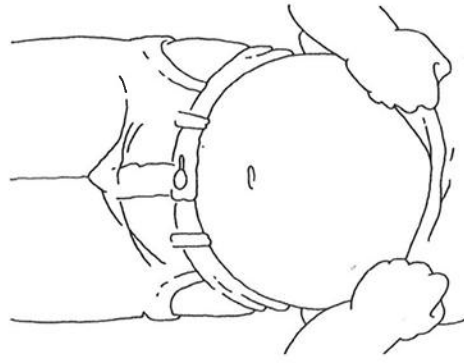
kreklis

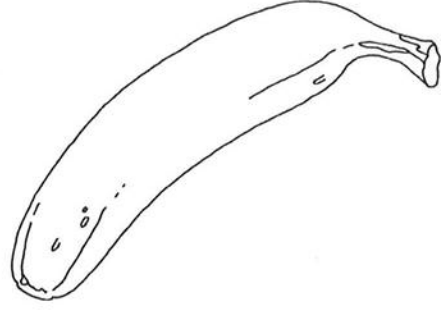
cimdi

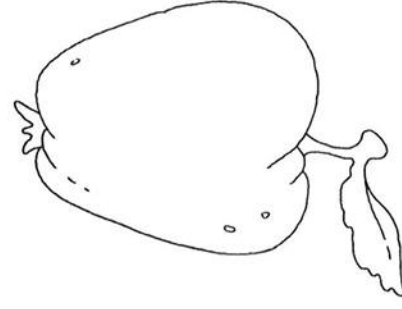
vēders

banāns

ābols

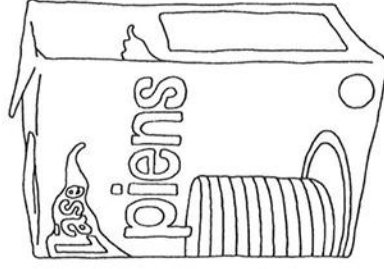
zobi

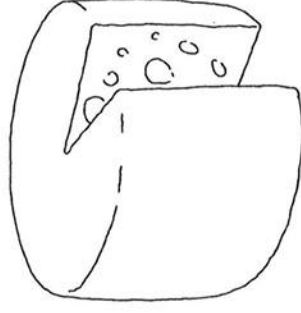
deguns

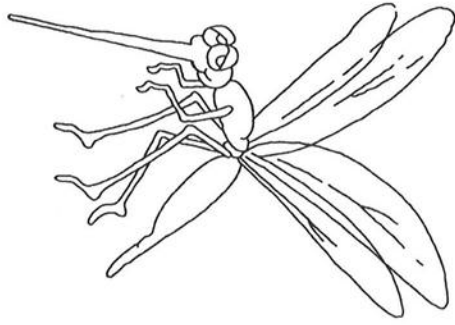
piens

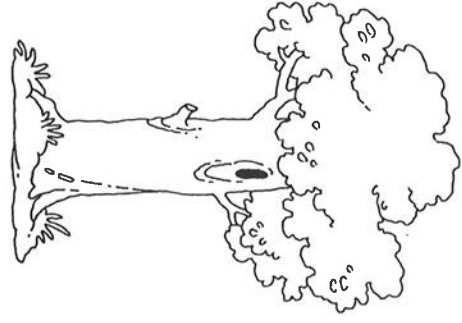
siers

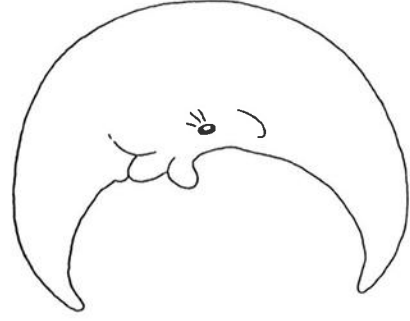
ods

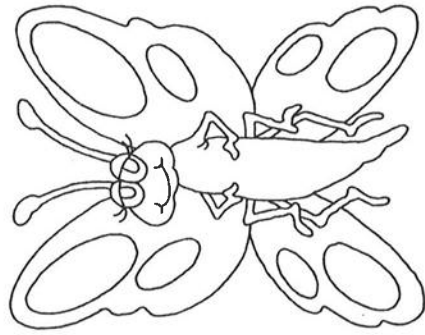
koks

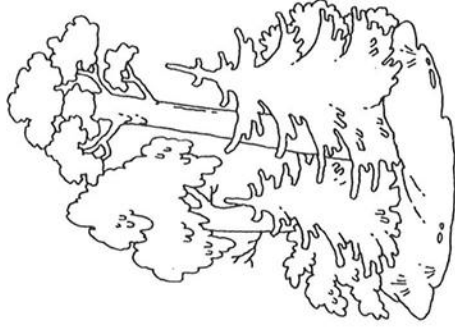
mēness

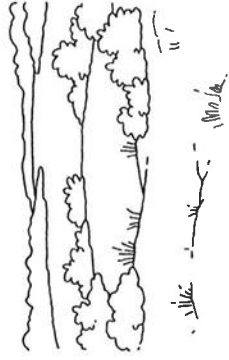
tauriņš

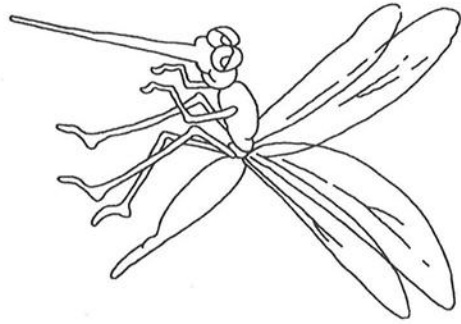
mežs

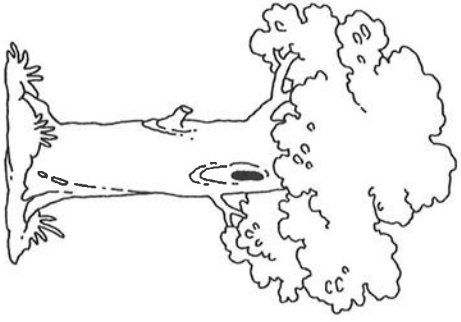
ezers

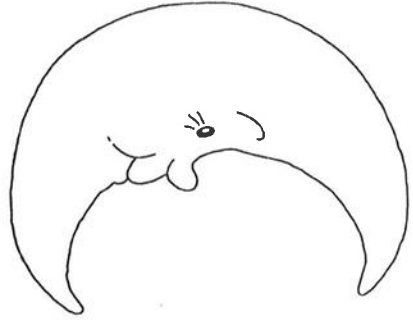
ods

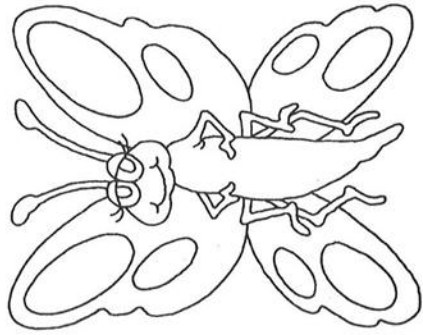
koks

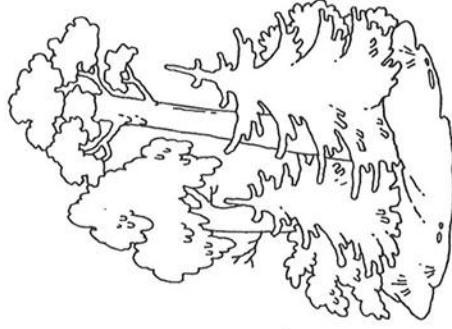
mēness

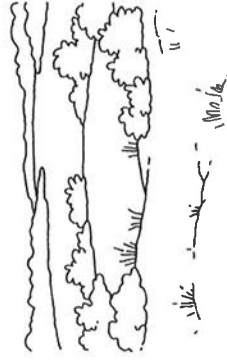
tauriņš

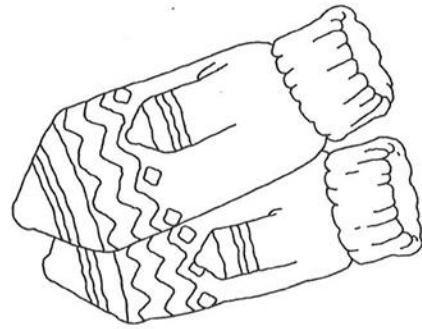
mežs

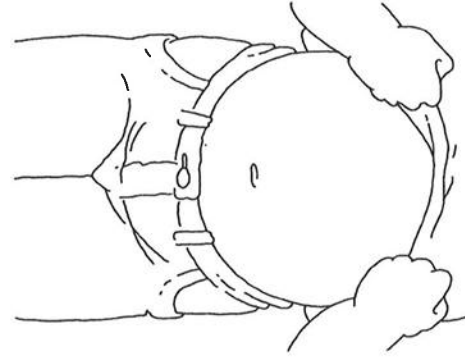
ezers

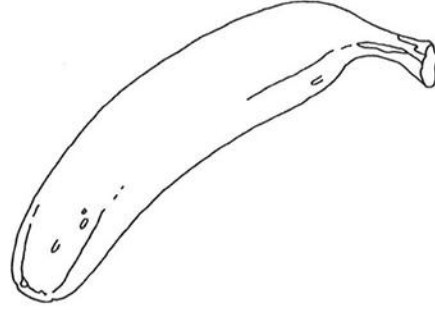
cimdi

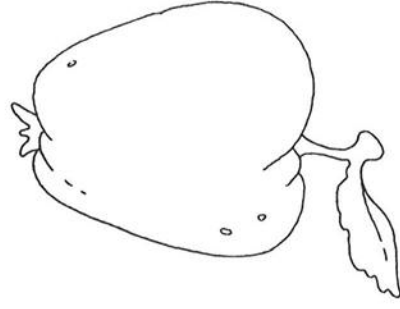
vēders

banāns

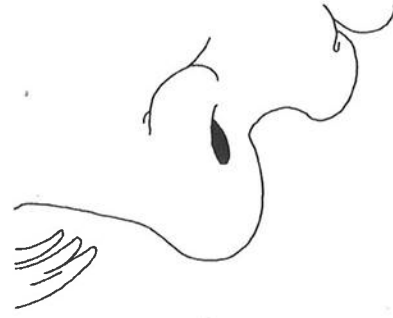
ābols

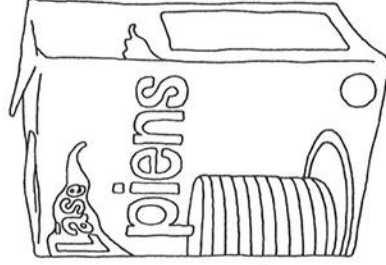
zobi

deguns

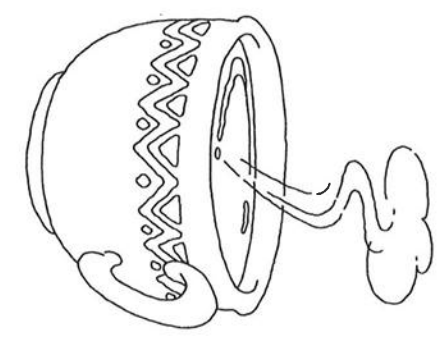
piens

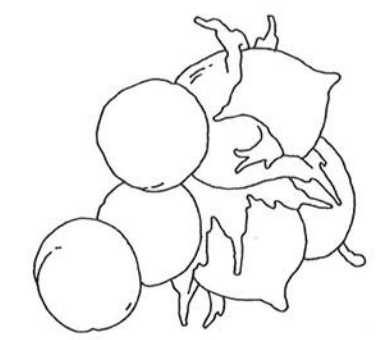
siers

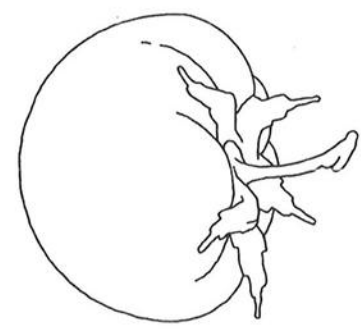
kakao

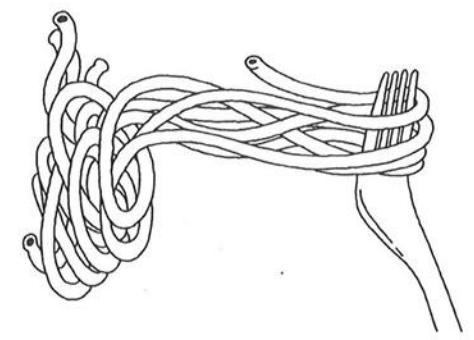
rieksti

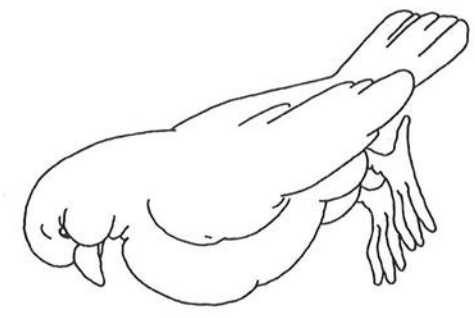
tomāts

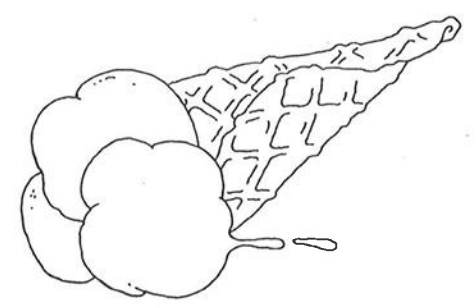
makaroni

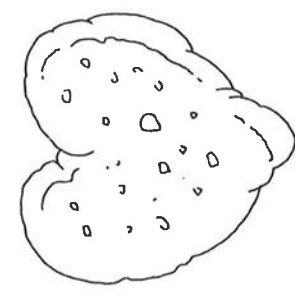
putns

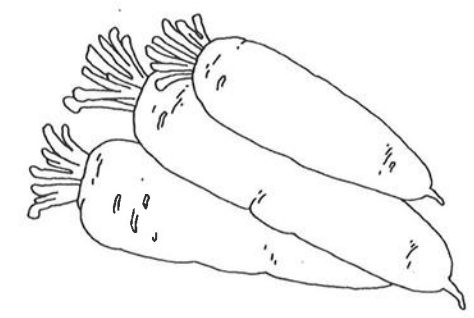
saldējums

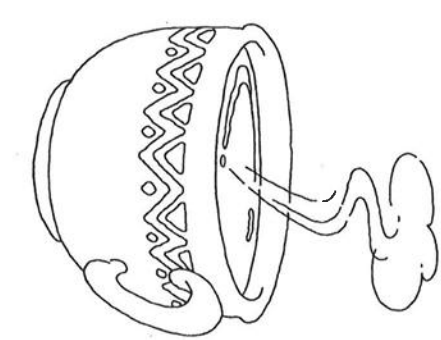
cepums

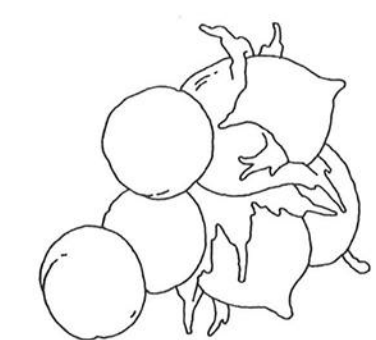
burkāni

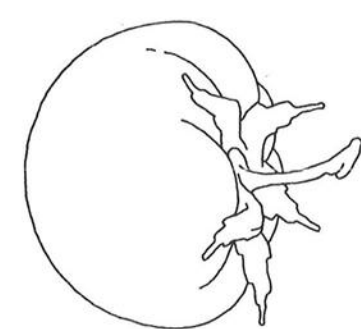
kakao

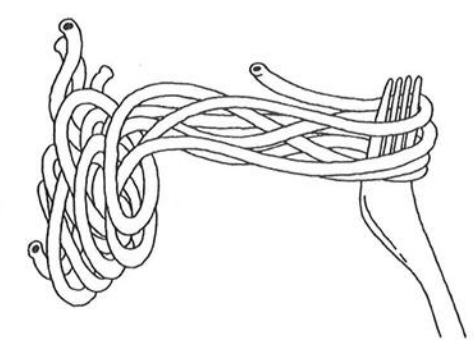
rieksti

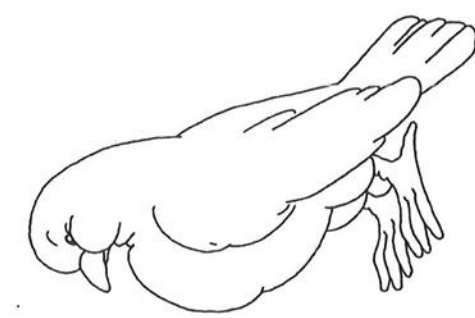
tomāts

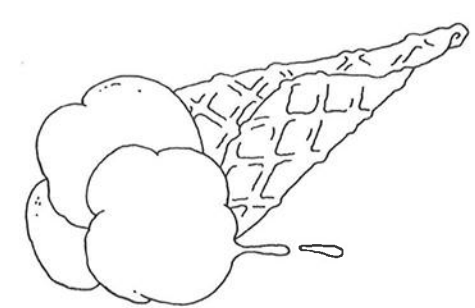
makaroni

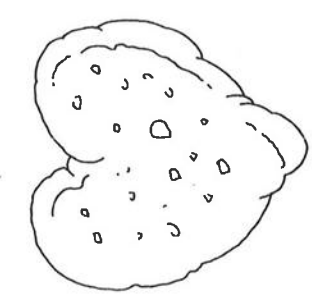
putns

saldējums

cepums

burkāni

